

УДК 069:929

DOI: 10.33099/2707-1383-2022-45-3-21-38

Павло Нетьосов

*науковий співробітник науково-дослідного відділу проблем історії воєн і воєнного мистецтва науково-дослідного центру воєнної історії, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського (Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5930-0374>
Електронна пошта: netesov@gmail.com*

Володимир Гнера

*кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу археології Києва, Інститут археології Національної академії наук України (Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6589-9163>
Електронна пошта: gneravolodimir@gmail.com*

Богдан Скопненко

*кандидат історичних наук, завідувачий сектору «Історія України у ХХ ст.» відділу Новітньої історії України, Національний музей історії України (Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5678-0657>
Електронна пошта: Sko-bogdan@i.ua*

**ОСОБЛИВОСТІ МУЗЕЙНО-ВИСТАВКОВОЇ РОБОТИ
В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ
ВИСТАВКОВОГО ПРОЕКТУ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ОБОРОНИ УКРАЇНИ ІМЕНІ ІВАНА ЧЕРНЯХОВСЬКОГО
«СТАЛЕВІ ПОЛОТНА»**

Музейно-виставкова робота є одним з найпотужніших інструментів боротьби на інформаційно-ідеологічному полі. В залежності від поставлених завдань вона може слугувати справі морально-психологічного забезпечення військ, вшануванню та меморіалізації загиблих героїв, тією

чи іншою мірою впливати на суспільну думку, як в Україні так і в дружніх нам демократичних країнах, сприяти справі зміцнення міжнародного авторитету країни, а також звертати уваги міжнародних інституцій на злочини, що вчиняють російські загарбники. Особливо важливою ця робота є в Збройних Силах України.

У рамках даної публікації автори здійснюють спробу аналізу вже реалізованого в Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського виставкового проекту «Сталеві полотна» з метою ілюстрації особливостей виставково-експозиційної роботи в умовах війни та окресленню подальших перспектив використання цього важливого інструменту інформаційної війни.

Ключові слова: *виставка, художня робота, Збройні Сили України, російсько-українська війна, музейно-експедиційна група.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку Української Держави, в умовах повномасштабної війни та неспровокованого вторгнення на терени України окупаційних військ Російської Федерації, доцільно не забувати про важливий відтінок фронту, що важко окреслити географічно — це фронт суспільної свідомості. Адже інформаційна війна, та що провадиться у вимірі ідеологічному є невід'ємною частиною нашого спротиву. І мова в даному випадку йде не тільки про інформаційний вплив на вітчизняний соціум, а й про суспільства інших демократичних країн, що тією чи іншою мірою допомагають українцям чинити опір російським окупантам. Одним з засобів реалізації вищезначеного завдання є інструмент, що характерний втіленням ідей у вимір візуальності, а саме виставково-експозиційна робота.

Звертаючись до питання актуальності даного дослідження, ми не можемо оминати увагою контекст, в якому провадиться музейно-виставкова робота на сьогоднішній день. Важливо чітко окреслити розуміння того, у яких напрямках дана діяльність має здійснюватись та якої мети можна досягти використовуючи її у якості інструменту (Арнхейм, Р. 1994, с. 153–173). Окрім безумовно важливого аспекту морально-психологічного забезпечення особового складу Збройних Сил України та цивільного населення, експозиційно-виставкова робота може і повинна слугувати інструментом донесення до світового співтовариства інформації про героїчний спротив українського народу російським окупантам та злочини, здійснювані загарбниками на українській землі. Адже саме реалізація тематичних виставкових проєктів дозволяє вести плідну роботу у на-

прямку культурної дипломатії і таким чином досягати належного рівня міжнародної підтримки України. У цьому контексті важливим є аналіз окремо взятих виставкових проєктів, зокрема створеної в Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського (далі НУОУ ім. І. Черняхівського) виставки «Сталеві полотна».

Метою статті є визначення пріоритетних напрямків експозиційно-виставкової роботи в умовах воєнного стану з метою максимальної інтенсифікації її ефективності, розглянувши приклад реалізації виставкового проєкту «Сталеві полотна» в НУОУ ім. І. Черняхівського.

В межах даної наукової розробки авторами було виокремлено наступні **завдання**:

окреслити особливості експозиційно-виставкової роботи в умовах війни;

проаналізувати виставковий проєкт НУОУ ім. І. Черняхівського «Сталеві полотна», розглянувши його ідейний зміст, особливості побудови та перспективи функціонування;

визначити перспективи музейно-експозиційної роботи в умовах російсько-української війни на прикладі вищезгаданого виставкового проєкту.

Виклад основного матеріалу. Одним з головних завдань, яке постає перед істориком, окрім фахового історичного дослідження, є популяризація історичного знання шляхом його

адаптації для можливості сприйняття аудиторією без спеціальної профільної освіти. У рамках цієї роботи важливо зберегти збалансованість між фаховістю та доступністю подачі матеріалу для широкої аудиторії. Це завдання — не з легких, але цілком реально досягти позитивного результату у його виконанні завдяки виставково-експозиційній роботі. Перед дослідником постає проблема навчитися не тільки отримувати інформацію, заховану в музейному предметі, а й вміло подати її цільовій аудиторії. Це інформація не про музейний предмет як такий, а, насамперед, про історичний процес, до якого він був причетний. Головне тут — це переклад інформації з мови речей на природній дискурс. Використовуючи музейний предмет в якості джерела, дослідник зустрічається з самою дійсністю без посередника, але, оскільки минуле жорстко фрагментовано в музейному предметі, йому необхідно подолати цю фрагментарність на рівні мислення. А це вже залежить від фахового рівня дослідника (Сабов, М. М. 2015).

Виставковий проєкт — це не просто демонстрація музейних предметів у певній послідовності. Кожен музейний предмет, який експонується це не німий позбавлений інформаційного супроводу матеріальний предмет, це носій інформації призначення якого безпосередньо комунікувати з цільовою аудиторією спонукаючи її до певних питань та роздумів.

Адже на відміну від аудіо чи письмового матеріалу візуальні образи сприймаються людською психікою набагато ефективніше (Симоненко, С. М. 2005, с. 113–116).

Повномасштабна військова агресія, здійснена по відношенню до нашої держави Росією, вносить суттєві корективи, а іноді взагалі унеможливає музейно-виставкову роботу, ставлячи під загрозу життя співробітників та збереження фондової колекції музейних установ. Тим не менше, навіть в умовах війни, експозиційно-виставкова робота є важливим, і досить часто вкрай необхідним, напрямком роботи українських науковців у рамках якого вирішується кілька завдань:

вшанування захисників України та забезпечення належного рівня морально-психологічного забезпечення підрозділів Збройних Сил України;

підтримка високого морального духу цивільного населення;

меморіальна функція. Вшанування пам'яті полеглих в боях з російськими загарбниками захисників України;

донесення до світової спільноти достовірної інформації про перебіг російсько-української війни, опір українського народу загарбникам та створення позитивного іміджу України у світі.

Облишивши абстрактні формулювання, ми маємо змогу проаналізувати конкретний виставковий проект, що на час підготовки даної публіка-

ції доступний до огляду відвідувачів НУОУ ім. І. Черняховського.

У рамках виставкового проекту «Сталеві полотна» художні роботи Сергія Бабія., Олександри Нетьосової, Ігоря Черних та Павла Нетьосова ілюструють перші дні героїчного протистояння українського народу армії загарбників. Елементи броні, що мали слугувати російським окупантам, тепер допомагають справі увічнення подвигу оборонців Києва, героїв українського неба й усіх тих, хто у часи відчаю і безнадії сміливо стали на захист рідної землі.

«Полотном» для створення робіт наші художники обрали дещо незвичний матеріал — це уламки ворожої техніки, що була знищена Збройними Силами України. Таким чином, те що за задумом російських окупантів та їх політичного керівництва було спрямоване на ліквідацію нашої Свободи та Незалежності, завдяки вправній та професійній роботі Сил оборони України стало основою для художніх робіт та мистецьких інсталяцій.

Унікальність виставкового проекту полягає у використанні для створення художніх робіт та інсталяцій оригінальних елементів ворожої техніки, що були належним чином зафіксовані та атрибутовані під час пошукових робіт, здійснюваних музейно-експедиційною групою при НУОУ ім. І. Черняховського (Виходиш із позицій з повними руками всього, що вибухає та вбиває. 2022).

Таким чином, кожна художня робота є частиною конкретного бойового епізоду російсько-української війни. У рамках кожного блоку представлені ілюстрації роботи експедиційної групи та музейні предмети у процесі виявлення та комплектування.

Огляд експозиції виставкового проекту розпочинається роботою Сергія Бабія (Митець із душею десантника творить сучасне військово-агітаційне мистецтво. 2020) «Глорія UA» (рис. 1), створити яку автора спонукала історія про кішку Глорію (Шафа-Глорія повернулась до господарів: як живе врятована кішка з Бородянки. 2022).

Рис. 1. Художня робота — «Глорія UA»

На початку травня 2022 року працівники Державної служби надзвичайних ситуацій врятували кішку, яку помітили на сьомому поверсі напівзруйнованої багатоповерхівки у містечку Бородянка на Київщині. Тварина більше двох місяців провела практично без їжі та води і дивом

вижила. Бородянка встояла завдяки героїзму українських воїнів, а врятована тварина повернулась до своїх господарів. Назва картини — «Глорія UA» в свою чергу натякає на англomовний переклад гасла «Слава Україні!», що на сьогоднішній день є офіційним вітанням у Збройних Силах України (Закон України про внесення змін до Статутів Збройних Сил України. 2018). Що ж до полотна, яке стало основою для роботи, то воно є частиною знищеного неподалік села Копилів Київської області артилерією Збройних Сил України російського танку Т-72Б3 (Tankspotting: How to Identify the T-72B3. 2015).

Наступна робота представлена у рамках проекту — «Аеропорт “Антонов”» (рис. 2) також авторства Сергія Бабія. Поряд світлина — кришка люка обслуговування російського розвідувального ударного гвинтокрила Ка-52 (Ка-52. 2022) з технічним номером виробу «800.06».

Рис. 2. Художня робота — «Аеропорт “Антонов”»

Сучасну дорогу бойову машину було знищено підрозділом Національної гвардії України неподалік

гостомельського летовища 24 лютого 2022 року. Сюжет картини нагадує нам про висадку ворожого десанту у перший день повномасштабного вторгнення. Для російської армії гостомельський аеропорт (Антонов (аеропорт). 2022) був надзвичайно важливим. Контроль над ним давав ворогові можливість перекидати додаткові підрозділи повітрям і вести подальші наступальні дії в напрямку Києва. Проте, загарбникам не вдалося зреалізувати свої плани. Більшість ворожих десантників було ліквідовано Силами оборони України (Бої за Гостомель: ЗС України розповідають деталі оборони аеропорту. 2022).

Полотном для наступної роботи Сергія Бабія стала додаткова броня від російського гвинтокрила Мі-8 (Мі-8. 2009). Картина «Аеропорт “Антонов” Бій» (рис. 3) ілюструє бій на злітно-посадковій смугі аеропорту.

Рис. 3. Художня робота — «Аеропорт “Антонов” Бій»

Саме на злітно-посадковій смугі гостомельського аеропорту членами пошукової групи були виявлені

ні уламки російського гвинтокрила Мі-8 (рис. 4). Щонайменше чотири такі бойові машини було знищено Силами оборони України в районі гостомельського летовища в лютому 2022 року.

Рис. 4. Фото частини гвинтокрила Мі-8

Після деокупації Київщини музейно-експедиційна група НУОУ ім. І. Черняхівського кілька тижнів працювала на території аеропорту «Антонов». Було виявлено тіла двох полеглих у бою захисників України, численні рештки окупантів та значну кількість знищеної ворожої техніки. Найбільш цікаві її зразки були передані на зберігання до Національного музею історії України у Другій світовій війні, Національного військово-історичного музею України. Частину техніки представлено до вільного огляду в Києві на Кріпосному провулку та Михайлівській площі.

З початком повномасштабної війни сотні російських пілотів взяли участь у агресії проти нашої Батьківщини. Щоденно вони здійснюють злочини проти людяності, виконуючи злочинні накази та завдаючи бомбових і ра-

кетних ударів по українських містах. Тисячі мирних українців загинули від підступних та ганебних дій російської авіації. Безсумнівно, ці злочини не залишаться безкарними. І ті, хто їх скоював, як безпосередні виконавці, так і їх керівництво, опиняться на лаві підсудних. Справедливий вирок неодмінно буде оголошено після нашої Перемоги. Проте, не усі злочинці доживуть до суду завдяки професійній роботі Сил протиповітряної оборони та українських авіаторів. Саме така доля спіткала пілота, який кермував російським штурмовиком нового покоління Су-34 (Михеев, А. В. & Фомин, А. В. 1995, с. 18–21), що був знищений Силами оборони України в районі села Миколаївка Київської області у березні 2022 року. Уламки цієї новітньої російської техніки було виявлено представниками пошукової групи та використано як полотно для роботи Олександри Нетьосової «Заслужена кара» (рис. 5).

Рис. 5. Художня робота — «Заслужена кара»

Наступна робота — «Козак Мамай» (рис. 6), авторства Олександри Нетьосової, виконана на уламку російського броньованого штурмового літака Су-25СМ «Грач» (Alexander, Mladenov. 2013, p. 12) з бортовим номером RF-91961. Літак було збито пілотами 40-ї бригади тактичної авіації у районі села Вишеград Київської області (Як до Києва везли уламки збитого російського Су-25. 2022).

Рис. 6. Художня робота — «Козак Мамай»

Уламки ворожого літака було виявлено у рамках експедиції з комплектування музейного фонду музейно-експедиційною групою НУОУ ім. І. Черняхівського. Козак Мамай був збірним символічним образом і мистецьким втіленням народних романтичних уявлень про добу козацтва. У народному розумінні козак — це благородний лицар і борець за справедливість. Прагнення справедливості та ностальгічні спогади за славною минувиною стимулювали народних митців апелювати до цього образу та втілювати його у різ-

них варіаціях. Саме тема боротьби за свободу і справедливість, що є глибинною в мистецькому осмисленні образу козака Мамаю.

Для наступної інсталяції, що представлена у вітрині, Олександра Нетьосова використала частину російського снаряду до гармати Д-30 калібру 122-мм, виявленого пошуковою групою неподалік аеропорту Антонов у квітні 2022 року. Саме звідси російські військові вели нищівні масовані обстріли околиць столиці України. Але завдяки точній роботі української артилерії позицію окупантів було знищено. Назва художньої роботи «Світло нашої перемоги» (рис. 7).

Рис. 7. Художня робота — «Світло нашої перемоги»

Не маючи змоги зламати опір Сил оборони України у чесному бою, російські злочинці регулярно вдаються до тактики ракетного терору

проти мирних українських міст. Ворог намагається підірвати бойовий дух українців, зламати їхню волю та нав'язати свої умови, позбавивши електропостачання та опалення. «Але росіяни не усвідомлюють того, що наша нація є сильною і згуртованою, як ніколи до цього, і жоден терор не змусить нас шукати компромісу з військовими злочинцями. Свобода і Незалежність мають набагато більше значення, ніж побутовий комфорт... і навіть у непроглядній темряві ми чітко бачимо світло нашої майбутньої перемоги» — так прокоментувала свою роботу художниця Олександра Нетьосова. Поряд представлено фото уламка снаряду російської гармати Д-30 калібру 122 мм на час його виявлення учасниками музейно-експедиційної групи (рис. 8).

Рис. 8. Фото уламку снаряда російської гармати Д-30

Основою для наступної роботи, представленої у рамках проекту «Сталеві полотна» стала плита від бронежилета. Картина авторства Ігоря Черних створена на вшанування інженерно-саперних підрозділів Збройних Сил України (рис. 9).

Рис. 9. Художня робота — Сапери НУОУ

Російська військова агресія щодо України розпочалася задовго до 24 лютого 2022 року. Ворог, який вісім років вів проти України гібридну війну, вирішив підступно вдарити усіма наявними у нього силами лише цього року. Але і до повномасштабного вторгнення на терени нашої держави російських окупаційних військ, Україна майже щодня втрачала своїх захисників на Донбасі. День пам'яті захисників України, які загинули у боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність, відзначається в нашій державі 29 серпня. Цей день тісно пов'язаний з пам'яттю про іловайську трагедію, а його символом стала квітка соняха. Але в мистецькій інсталяції Олександри Нетьосової квітка соняха набувають дещо нових сенсів — це, насамперед, продовження нового життя та справедлива відплата, що отримає кожен окупант, який прийшов на нашу землю. Композиційною основою для мистецької інсталяції «Квіти життя» (рис. 10) стали гільзи до російських артилерійських снарядів, що були

виявлені членами музейно-експедиційної групи на території гостомельського летовища у квітні 2022 року.

Рис. 10. Мистецька інсталяція — «Квіти життя»

Наступну роботу не можна вважати предметом живопису, але це жодним чином не нівелює її мистецьку цінність. Інсталяція авторства Павла Нетьосова «Мясо кур в собственном соку» (рис. 11).

Рис. 11. Мистецька інсталяція — «Мясо кур в собственном соку»

Основою для композиції стала так звана «ведуча зірка» від знищеної Силами оборони України на

території гостомельського леґіону вища російської МТ-ЛБ (БТ-ЛБ) (Лёгкий многоцелевой гусеничный транспортёр-тягач МТ-ЛБ. 1985, с 12–14) — багатоцільового легкого броньованого транспортера. Чільне місце мистецької композиції «мясо кур в собственном соку» займає звичайна м'ясна консерва із пайку, яким харчуються російські окупанти. Проте у символічному плані абсолютно звичайний на перший погляд предмет є надзвичайно цікавим через наявні на ньому хворобливі гасла російської пропаганди та символи новітнього нацизму — Z та V. Нацистська ідеологія, яка, здавалося б, була переможена в Європі у далекому 1945 році, в новій формі відродилась в сучасній Росії та фактично стала її державною ідеологією (Рашизм, або чому росіяни — нові нацисти. 2022). Поряд з консервою до уваги відвідувачів виставкового проекту представлені ідентифікаційні жетони, паспорти та військово-облікові документи російських окупантів.

Сюжет наступної картини пов'язаний з легендарною командою українських пілотів 40-ї бригади тактичної авіації, які з перших днів війни стали на захист неба від російських окупантів. Тому і назва роботи відповідає — «Залізні янголи» (рис. 12).

Основою для роботи Сергій Бабій обрав фрагмент російського літака Су-25СМ номер «28» жовтий, що був збитий Силами оборони України неподалік селища Бородянка на

Київщині в березні 2022 року. Пошук вищезгаданого ворожого літака відбувався у червні цього року. Його рештки після багатогодинних пошуків були виявлені музейно-експедиційною групою у лісовому масиві. Поряд з мистецькою роботою представлено фото роботи пошукової групи (рис. 13).

Рис. 12. Художня робота «Залізні янголи»

Рис. 13. Фото роботи пошукової групи

«Полотном» для наступної картини авторства Олександри Нетьосової «Борітеся — поборете!» (рис. 14) стала частина (кришка від фари (рис. 15)), знищеної між селами Кухарі та Олива Київської області ворожої БМП-2 (Боевая машина пехоты БМП-2. 1987, с. 12–14).

Її було виявлено членами пошукової групи в липні 2022 року. Поряд

з російською бронетехнікою було виявлено награваний окупантами жіночий одяг та білизна, а також обгорілі тіла самих окупантів, що було відповідним чином зафіксовано на фото та відео. Що ж до сюжету самої картини, то в її центрі Т. Г. Шевченко у однострої Збройних Сил України. В даному випадку апеляція до великого українського поета і митця не є випадковістю. Варто зауважити, що образ Т.Г. Шевченка активно використовували українці в період боротьби за свою державність. Зокрема його образ і поезія стали символічними для борців за Українську Народну Республіку у 1917–1921 роках (Гоїнець, В. С., Ковінченко, Л. М. & Лісовська, Л. В. 2018, с. 235–238). А майже за сто років Шевченкові ідеї стають у авангарді Революції Гідності та надихають на боротьбу за незалежність та державний суверенітет України з російськими окупантами. «Борітеся — поборете!» — слова, актуальність яких не втрачається з плином часу.

Рис. 14. Художня робота — «Борітеся — поборете!»

Рис. 15. Фото кришка від фари ворожої БМП-2

Основою для наступної художньої роботи, що має назву «Кінцева зупинка» (рис. 16) стала додаткова броня захисту гусені танка Т-72Б3, який експонувався у рамках «параду ганьби» на Хрещатику 24 серпня 2022 року.

Рис. 16. Художня робота — «Кінцева зупинка»

Станом на сьогодні він є частиною експозиції трофейної техніки НУОУ ім. І. Черняхівського. На полотні Сергій Бабій зобразив танк Т-80У знищений артилерією ЗС України неподалік села Андріївка Бучанського району (фото експонується поряд з художньою роботою). У ході

пошукових робіт в квітні 2022 року також були виявлені речі командира цієї бойової машини — старшого сержанта Р. С. Іслямгалієва, якого імовірно було поранено.

За даними видання Лондонського міжнародного інституту стратегічних досліджень The Military Balance збройні сили Російської Федерації у 2021 році мали на озброєнні близько 3300 танків усіх типів, а також 10 200 танків на базах зберігання (Війна в Україні триватиме довго, вважають у США: скільки танків було в СРСР та є у Росії. 2022). Окрім цієї кількості бронетехніки на зберіганні в Росії лишається досить велика кількість танків старих типів на зразок Т-62, Т-64, а також Т-54/55. Така кількість броньованих машин є безпрецедентною і на 2021 рік Російська Федерація посідала перше місце у світі за їх кількістю. Але це було до того часу, коли російське політичне і військове керівництво прийняло ганебне, підступне і необдумане рішення віддати своїм військам наказ про перетин державного кордону України. Тепер кількість танків в Росії завдяки Збройним Силам України є суттєво меншою. На час підготовки цього виставкового проєкту їх втрати Росією в Україні перевищили 2900 одиниць. Цієї кількості вистачило б для того, щоб озброїти кілька танкових армій, але вони перетворилися на металобрухт в українських полях.

24 квітня 2022 року музейно-експедиційна група НУОУ ім. І. Чер-

няховського, здійснювала пошукові роботи на місці падіння російського броньованого штурмового літака Су-25СМ «Грач» (за класифікацією НАТО Frogfoot) біля населеного пункту Вишеград. Було обстежено близько 500 м² місцевості, встановлено чітку траєкторію падіння бойової машини та виявлено уламки з її бортовим номером RF-91961 Військово-космічних сил Росії. Проведена фото та відеофіксація фрагментів знищеної ворожої техніки та їх розташування на місцевості. Зафіксовані технічні номери, нанесені на внутрішніх поверхнях обшивки. У ході пошукових робіт були зібрані предмети для формування тематичних виставок та музейних експозицій. Так зокрема, хвостову частину літака за сприяння добровольчого формування місцевої громади була передана до Національного військово-історичного музею України (далі — НВІМУ). Це був перший трофей з початку повномасштабного російського вторгнення на терени України, який експонувався у вільному доступі поряд з центральним входом НВІМУ. Частина відкомплектованих музейно-експедиційною групою предметів була використана у рамках підготовки виставкового проєкту «Сталеві полотна». Зокрема фрагмент саме цієї ворожої бойової машини став основою для створення картини Олександри Нетьосової «Привид Києва» (рис. 17).

Рис. 17. Художня робота — «Привид Києва»

Основою для художнього сюжету роботи стала легенда про «Привида Києва» (Привид Києва. 2022) — непереможного льотчика, незламного героя, який завдяки своєму професіоналізму й сміливості здобув не одну перемогу над ворогом. Проте насправді «Привид Києва» — це лише красива легенда за якою стоїть щоденна тяжка робота, особиста мужність та героїзм цілої команди військових льотчиків

Інтерактивна частина виставкового проекту «Сталеві полотна» представлена у фото та відеопрезентації, що транслюється на моніторі. До уваги відвідувачів пропонуються оригінальні вдеохроніки, що були відзняті самими окупантами під час висадки десанту на гостомельський аеродром, відео та фотофіксація роботи музейно-експедиційної групи, а також світлини, що ілюструють підготовку виставки.

Висновок. Таким чином, особливість виставкового проекту «Ста-

леві полотна» полягає у поєднанні конкретних бойових епізодів російсько-української війни з її мистецьким осмисленням. Через предмети живопису, основою для яких слугують оригінальні фрагменти знищеної ворожої військової техніки, досягається фіксація уваги споживачів виставкового продукту на сконструйованому авторами проекту наративі. Так поєднання оригінальності та «історичності» — основи для художніх робіт та мистецьких сюжетів, що висвітлюють конкретні епізоди російсько-української війни, дають можливість відвідувачам сприймати експоновані у межах проекту роботи нерозривно з контекстом їх створення.

Приклад реалізації виставкового проекту «Сталеві полотна» на базі НУОУ ім. І. Черняхівського не тільки яскраво ілюструє можливість використання виставкових проектів, як важливої складової морально-психологічного забезпечення, а й перспективу використання таких проектів у якості інструмента створення позитивного іміджу України на міжнародній арені. За вісім років російсько-українського конфлікту з 2014 року, а особливо протягом повномасштабної фази протистояння з 24 лютого 2022 року, Україна привертає до себе особливу увагу всього цивілізованого світу. Зробивши фактично неможливе та завдавши поразки в рази сильнішому супротивникові під Києвом у лю-

тому — березні 2022 року українці відстояли своє право на вільну та незалежну державу. А ті представники демократичного табору, що з різних причин скептично оцінювали здатність українців відстояти

свою державу, були вимушені змінити свою думку. Світ допомагає Україні не в останню чергу саме тому, що українці проілюстрували свою силу духу та непереборне бажання бути вільними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Антонов (аэропорт). (2022). URL: [https://www.wikiwand.com/ru/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2_\(%D0%B0%D1%8D%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82\)](https://www.wikiwand.com/ru/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2_(%D0%B0%D1%8D%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82)) [дата зверн.: 14.12.2022].

Арнхейм, Р. (1994). В защиту визуального мышления. *Новые очерки по психологии искусства*: пер. с англ. М.: Прометей, с. 153–173.

Боевая машина пехоты БМП-2. (1987). Техническое описание и инструкция по эксплуатации. М.: Военное издательство, 247 с.

Бої за Гостомель: ЗС України розповідають деталі оборони аеропорту. (2022). URL: <https://kiev.vgorode.ua/ukr/news/sobytyia/a1205538-boji-za-hostomel-zsu-rozpozvili-detali-oboroni-aeroporту> [дата зверн.: 21.12.2022].

Виходиш із позицій з повними руками всього, що вибухає та вбиває — Нетьосов про пошукові роботи у місцях боїв на Київщині. (2022). URL: <https://hromadske.radio/podcasts/viyna-informatsiynyy-marafon/vykhodysh-iz-pozytsiy-z-povnymy-rukamy-vs-oho-shcho-vybukhaie-ta-vbyvaie-net-osov-pro-poshukovi-roboty-u-mistsiakh-boiv-na-kyivshchyni> [дата зверн.: 21.12.2022].

Війна в Україні триватиме довго, вважають у США: скільки танків було в СРСР та є у Росії. (2022). URL: <https://www.telegraf.in.ua/kremenchug/10109091-vijna-v-ukrajini-trivatime-dovgo-vvazhajut-u-ssha-skilki-tankiv-bulo-v-srsr-ta-ye-u-rosiji.html> [дата зверн.: 21.12.2022].

Гоїнець, В. С., Ковінченко, Л. М. & Лісовська, Л. В. (2018). *Українська революція і державність (1917–1921 рр.)*. Наук.-бібліогр. вид. НАН України; бібліогр. ред. Л. С. Новосолової. Київ: НБУВ, 817 с.

Закон України про внесення змін до Статутів Збройних Сил України. (2022). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/JH6Z000A?an=3> [дата зверн.: 21.12.2022].

Ка-52. (2022). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0-52#cite_note-21 [дата зверн.: 12.12.2022].

Лёгкий многоцелевой гусеничный транспортёр-тягач МТ-ЛБ. (1985). Техническое описание и инструкция по эксплуатации. 6.00.001ТО (4-е издание, дополненное). М.: Военное издательство, 447 с.

- Митець із душею десантника творить сучасне військово-агітаційне мистецтво. (2022). URL: <https://armyinform.com.ua/2020/04/05/mytecz-iz-dusheyu-desantnyka-tvoryt-suchasne-vijskovo-agitaczijne-mystecztvo/> [дата зверн.: 21.12.2022].
- Мі-8. (2022). URL: <https://mil.in.ua/uk/articles/mi-8/> [дата зверн.: 20.12.2022].
- Михеев, А. В. & Фомин, А. В. (1995). *Су-34*. М.: Любимая книга, 56 с.
- Привид Києва. Як народилась легенда, яка підняла дух українців. (2022). URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61291455> [дата зверн.: 20.12.2022].
- Рашизм, або чому росіяни — нові нацисти. (2022). URL: <https://voxukraine.org/rashyzm-abo-chomu-rosiyany-novi-natsysty/> [дата зверн.: 20.12.2022].
- Симоненко, С. М. (2005). *Психологія візуального мислення: стратегіально-семантичний підхід*. Одеса: ПНЦ АПН України, 320 с.
- Сабов, М. М. (2015). Музейна експозиція як своєрідна форма наукової публікації. URL: http://museum.dp.ua/article_2015_52.html [дата зверн.: 10.12.2022].
- Шафа-Глорія повернулася до господарів: як живе врятована кішка з Бородянки. (2022). URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/06/2/248918/> [дата зверн.: 18.12.2022].
- Як до Києва везли уламки збитого російського Су-25. (2022). URL: <https://novynarnia.com/2022/05/02/yak-do-kyueva-vezly-ulamky-zbytogo-rosijskogo-su-25-video/> [дата зверн.: 20.12.2022].
- Alexander Mladenov. (2013). *Sukhoi Su-25 Frogfoot*. Air Vanguard 9. Osprey Publishing.
- Tankspotting: How to Identify the T-72B3. (2022). URL: <https://www.bellingcat.com/resources/2015/05/28/tankspotting-how-to-identify-the-t-72b3/> [дата зверн.: 18.12.2022].

REFERENCES

- Antonov (aeroport) [Antonov (airport)]. (2022). URL: [https://www.wikiwand.com/ru/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2_\(%D0%B0%D1%8D%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82\)](https://www.wikiwand.com/ru/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2_(%D0%B0%D1%8D%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82)) [Accessed: 14.12.2022]. [in Russian].
- Arnheim, R. (1994). V zashchitu vizual'nogo myshleniya [In defense of visual thinking]. *Novye ocherki po psihologii iskusstva: per. s angl.* М.: Prometej, s. 153–173. [in Russian].
- Boevaya mashina pekhoty BMP-2* [Infantry fighting vehicle BMP-2]. (1987). Tekhnicheskoe opisanie i instrukciya po ekspluatacii. М.: Voennoe izdatel'stvo, 247 s. [in Russian].
- Boi za Hostomel: ZS Ukrainy rozpovidaiut detali oborony aeroportu [Battles for Gostomel: The Armed Forces of Ukraine tell the details of the defense of the airport]. (2022). URL: <https://kiev.vgorode.ua/ukr/news/sobytyia/a1205538-boji-za-hostomel-zsu-rozpovili-detali-oboroni-aeroportu> [Accessed: 21.12.2022]. [in Ukrainian].
- Vykhodysh iz pozytsii z povnymy rukamy vsoho, shcho vybukhaie ta vbyvaie — Netosov pro poshukovi roboty u mistsiakh boiv na Kyivshchyni [You come out of positions with your hands full of everything that explodes and kills — Netyosov about search operations at the sites

of battles in the Kyiv region]. (2022). URL: <https://hromadske.radio/podcasts/viyna-informatsiynyy-marafon/vykhodysh-iz-pozytsiy-z-povnymy-rukamy-vs-oho-shcho-vybukhaie-ta-vbyvaie-net-osov-pro-poshukovi-roboty-u-mistsiakh-boiv-na-kyivshchyni> [Accessed: 21.12.2022]. [in Ukrainian].

Viina v Ukraini tryvatyme dovho, vvazhaiut u SShA: skilky tankiv bulo v SRSR ta ye u Rosii [The war in Ukraine will last a long time, the USA believes: how many tanks were there in the USSR and are there in Russia]. (2022). URL: <https://www.telegraf.in.ua/kremenchug/10109091-vijna-v-ukrajini-trivatime-dovgo-vvazhajut-u-ssha-skilki-tankiv-bulo-v-srsr-ta-ye-u-rosiji.html> [Accessed: 21.12.2022]. [in Ukrainian].

Hoinets, V. S., Kovinchenko, L. M. & Lisovska, L. V. (2018). *Ukrainska revoliutsiia i derzhavnist (1917–1921 rr.)* [Ukrainian revolution and statehood (1917–1921)]. Nauk.-bibliohr. vyd. NAN Ukrainy; bibliohr. red. L. S. Novosolovoi. Kyiv: NBUV, 817 s. [in Ukrainian].

Zakon Ukrainy pro vnesennia zmin do Statutiv Zbroinykh Syl Ukrainy [Law of Ukraine on Amendments to the Statutes of the Armed Forces of Ukraine]. (2022). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/JH6Z000A?an=3> [Accessed: 21.12.2022]. [in Ukrainian].

Ka-52 [Ka-52]. (2022). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0-52#cite_note-21 [Accessed: 12.12.2022]. [in Ukrainian].

Lyogkij mnogocelevoj gusenichnyj transportyor-tyagach MT-LB [Lightweight multi-purpose tracked transporter-tractor MT-LB]. (1985). Tekhnicheskoe opisanie i instrukciya po ekspluatacii. 6.00.001TO (4-e izdanie, dopolnennoe). M.: Voennoe izdatel'stvo, 447 s. [in Russian].

Mytets iz dusheiu desantnyka tvoryt suchasne viiskovo-ahitatsiine mystetstvo [An artist with the soul of a paratrooper creates modern military propaganda art]. (2022). URL: <https://armyinform.com.ua/2020/04/05/mytecz-iz-dusheyu-desantnyka-tvoryt-suchasne-vijskovo-agitaczijne-mysteczstvo/> [Accessed: 21.12.2022]. [in Ukrainian].

Mi-8 [Mi-8]. (2022). URL: <https://mil.in.ua/uk/articles/mi-8/> [Accessed: 20.12.2022]. [in Ukrainian].

Miheev, A. V. & Fomin, A. V. (1995). *Su-34* [Su-34]. M.: Lyubimaya kniga, 56 s. [in Russian].

Pryvyd Kyieva. Yak narodylas lehenda, yaka pidniala dukh ukraintsiiv [Ghost of Kyiv. How a legend was born that raised the spirit of Ukrainians]. (2022). URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61291455> [Accessed: 20.12.2022]. [in Ukrainian].

Rashyizm, abo chomu rosiiany — novi natsysty [Racism, or why Russians are the new Nazis]. (2022). URL: <https://voxukraine.org/rashyizm-abo-chomu-rosiiany-novi-natsysty/> [Accessed: 20.12.2022]. [in Ukrainian].

Symonenko, S. M. (2005). *Psykhohohiia vizualnoho myslennia: stratehialno-semantychnyi pidkhid* [Psychology of visual thinking: a strategic-semantic approach]. Odesa: PNTs APN Ukrainy, 320 s. [in Ukrainian].

Sabov, M. M. (2015). Muzeina ekspozytsiia yak svoieridna forma naukovoii publikatsii [Museum exposition as a peculiar form of scientific publication]. URL: http://museum.dp.ua/article_2015_52.html [Accessed: 10.12.2022]. [in Ukrainian].

Shafa-Hloriia povernulas do gospodariv: yak zhyve vriatovana kishka z Borodianky [Shafa-Gloria returned to her owners: how is the rescued cat from Borodyanka living]. (2022). URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/06/2/248918/> [Accessed: 18.12.2022]. [in Ukrainian].

Yak do Kyieva vezly ulamky zbytoho rosiiskoho Su-25 [How the wreckage of the downed Russian Su-25 was brought to Kyiv]. (2022). URL: <https://novynarnia.com/2022/05/02/yak-do-kyieva-vezly-ulamky-zbytogo-rosijskogo-su-25-video/> [Accessed: 20.12.2022]. [in Ukrainian].

Alexander Mladenov. (2013). *Sukhoi Su-25 Frogfoot*. Air Vanguard 9. Osprey Publishing. [in English].

Tankspotting: How to Identify the T-72B3. (2022). URL: <https://www.bellingcat.com/resources/2015/05/28/tankspotting-how-to-identify-the-t-72b3/> [Accessed: 18.12.2022]. [in English].

Pavlo Netyosov

*Research Fellow of the Scientific Research
Department of the History of Wars and Military
Art problems of the Scientific Research Centre
of Military History,
The National Defence University
of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi
(Kyiv, Ukraine)*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5930-0374>

Volodymyr Hnera

*PhD of History Sciences,
Research Fellow of the Archeology Department
of Kyiv, Institute of Archaeology,
The National Academy of Sciences of Ukraine,
(Kyiv, Ukraine)*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6589-9163>

Bogdan Skopnenko

*PhD of History Sciences,
Head of the Sector of Ukrainian History
in the twentieth century of the Department
of Modern History of Ukraine*

*of the National Museum of Ukrainian History
(Kyiv, Ukraine)*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5678-0657>

**FEATURES OF THE MUSEUM AND EXHIBITION WORK
IN THE ARMED FORCES OF UKRAINE AS AN EXAMPLE
OF THE EXHIBITION PROJECT OF THE NATIONAL
DEFENCE UNIVERSITY OF UKRAINE NAMED
AFTER IVAN CHERNIAKHOVSKYI “STEEL CANVASES”**

The full-scale military aggression, which implemented in relation to our state by Russia, makes significant adjustments, and sometimes makes museum and exhibition work impossible altogether, endangering the lives of employees and the preservation of the fund collection of museum institutions. Nevertheless, even in the conditions of war, exposition and exhibition work is an important area of work of Ukrainian scientists.

The authors of this study are trying to investigate the priority areas of museum and exhibition work in the conditions of war in order to make it as effective as possible. For this, the exhibition project called “Steel canvases” created at the National Defence University of Ukraine was considered and analyzed. Museum and exhibition work is one of the most powerful tools of struggle in the informational and ideological field. Depending on the assigned tasks, it can serve the cause of moral and psychological support of the troops, the honoring and memorialization of fallen heroes of the Russian-Ukrainian war. To one degree or another influence public opinion, both in Ukraine and in friendly to us democratic countries, contribute to the strengthening of the country’s international authority, as well as draw the attention of international institutions to the crimes committed by the Russian invaders. This work is especially important in the Armed Forces of Ukraine.

Within the framework of this publication, the authors attempt to analyze the already implemented at the National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi the exhibition project “Steel Canvases” for the purpose of illustrating the peculiarities of exhibition and exposition work in the conditions of war and delineating further prospects for the use of this important tool of information warfare.

Keywords: *exhibition, art work, Armed Forces of Ukraine, Russian-Ukrainian war, museum-expedition group.*